

TORDAI KÖZÉPISKOLÁNK.

Ismeretes dolog folyóiratunk olvasó közönségének nagyobb része előtt, hogy Torda-Aranyosmegye kir. tanfelügyelője az 1892. év első feléről szerkesztett jelentésében az ottani állami polgári fiu-iskoláról, (melyben a classicus nyelveket az állammal kötött szerződés értelmében vallásközönségünk tanítatja, és így azt ma is középiskolánknak tekintjük) kedvezőtlenül nyilatkozva, minden bajért a felelősséget vallásközönségünkre hárítja. A tanfelügyelő, ki ez intézet gondnokságának elnöke, 22 oldalra terjedő jelentésében 9 oldalt szentel ezen egy iskolának, s igyekszik kimutatni, hogy a „várakozásnak nem felelt meg, a tanítási eredmény sok kívánni valót hagy fenn, a szülők idegenkednek tőle, s általában a hasonló jellegű városok polgári iskolái mellett hátra áll és nem vált be!“ E vádak bizonyítására fölhozza a következőket: „Az iskolai helyiség czélszerűtlen és az egészségügyi követelmények még alig sem kielégítőek, különösen az unitárius egyház fennhatósága alatt álló bennlakási intézmény miatt.“ Megtámadja saját miniszterének képviselőjét, Moldován, volt tanfelügyelőt, mint elődét, hogy egyházunkkal az államra nézve hátrányos szerződést kötött, s kimutatni igyekszik, hogy ebben áll az intézet népszerűtlenségének egyik oka.

Másik okul felhozza, hogy a tordai közönség tulságosan ragaszkodik a gymnáziumi rendszerhez, hogy a tanítók között nincs egyetértés, mert az igazgató csak unitárius ember lehet a szerződés értelmében s így az idegen vallásu tanítók előtt el van zárva a haladás utja. Ezután tanácsokat ad a megyei közigazgatási bizottságnak hova a jelentést beterjesztette, arra nézve, hogy mikép lehetne e polg. iskolát virágzóvá tenni. Ajánja a tulterheltség kikerülése szempontjából a gymnasialis tantárgyak beszüntetését, mivel a polg. iskolát végzett tanuló hamarabb kap hivatalt, mint az egyetemet végzett. Ezzel szemben mégis felpanaszolja, hogy a latin és görög nyelv tanítását az V. osztályban beszüntették. Végül abbéli óhajának ad kifejezést, hogy az intézet hat osztályúvá egészítettessék ki s föléje ipari és kereskedelmi tanfolyam szerveztessék.

A felsoroltakból látható, hogy maga a tanfelügyelő ur készlet bennünket, hogy az igazság érdekében vádjaira megtegyük feleletünket. Valami nagy sulyt különben nem helyezünk azokra, mert javaslatait a közg. bizottság nem fogadta el, mindazonáltal olvasó közönségünk megnyugtatósa szempontjából nem térhetünk ki e nem valami kedves kötelesség elől. Ránk, megnyugtató körülményül szol-

gálhat, hogy a közig. bizottság tagjai, mint a vármegye vezérférfiai a gymnaziális irány mellett nyilatkoztak. A tanfelügyelő ur ékes szavait, miket a polg. iskola fejlesztése érdekében hangoztatott, úgy látszik velünk együtt a közig. bizottság is a jövő zenéjének tekintti, mert feliratot határozott a miniszterhez „egy Tordán felállítandó államgymnázium létesítése érdekében a lépéseket már most megkezdeni.“

A felsorolt vádak közül kettőt elhiszünk a tanfelügyelő urnak, t. i. »hogy a tanítási eredmény sok kívánni valót hagy fenn és a tanítók között nincs egyetértés!« Ezekről magunk is bírunk némi tudomással. Régi igazság: A milyen a tanító, olyan az iskola. Ki hiszi azt el a tanf. urnak, hogy egy öt osztályu polg. iskolában 5 tanteremben, 6—7 ezer frtra menő iskolai felszereléssel (a tanf. mondja) még kielégítő eredményt sem lehet elérni, ha van a tanítóknak jelkiismeretes buzgóság és ügyszeretet?! E gyenge eredménynek csak nem oka az, hogy a váró terem kicsiny, hogy »nincs téli torna-helyiség, hogy a kormány 1040 frtot köteles fizetni 5 tanteremért, s hogy egy tanterembe 70, a többibe csak 30 tanuló fér el, hogy a tetőzetet, falakat, csatornákat, tornáczközöket javítani kell stb.« Különös dolog, hogy egy tanfelügyelő szintugy megleckézketi a kormányt a hátrányos szerződésért, s azért nem emeli fel szavát, hogy a tanító testületben rendet csináljon. Nem, sőt még az elégedetlenek pártjára állva ő mondja jelentésében: »Bántja a tanítótestület tagjait, hogy az igazgatói állásra való egyenes kinevezési jog az állam részéről fel van adva, meg vannak győződve, hogy a legodaadóbb munkásság mellett sem juthatnak oda, mert nagyon természetes, ez állásra az E. K. T. nem fog se róm. kath., se ref. vallásu tanítót ajánlani, hanem unitáriust.« E jogfeladásnak nevezett állítás meglehetősen egyoldalú megítélése a dolognak. Hiszen vallásközönségünknek a középiskolai igazgatóságot fönn kellett tartani, a mint hogy fönn is áll, mivel vagyonát, a mit át nem adott, tovább kellett és kell, hogy kezelje. Nekie az államot ellenőriznie kellett és kell a kötött szerződés megtartása érdekében, éppen mint a hogy a tanfelügyelőség minket ellenőriz. Aztán e jogot nem ingyen nyerte vallásközönségünk, ezért az államnak az igazgató részére tényleg természetben való lakást adott át. A mi pedig a dolognak személyi oldalátilleti, reméljük ugy a volt, mint a jelenlegi igazgató a tanítótestület t. tagjaival szemben a mértéket csak ütötte és üti. Néhai Pálfi Károly az egész vármegyében ugy tanügyi, mint egyéb dolgokban döntő szavu ember volt! Erről talán a tanfelügyelő urnak is van némi tudomása. A jelenlegi igazgatónak középiskolai tanári oklevele van, külföldi egyetemeket látogatott, irodalmi működést fejt ki, a tordai társadalomnak és közéletnek köztiszteletben álló férfia. Ismerjük a viszonyokat. S épp ennél fogva azt is merjük kockáztatni, hogy mi a tanfelügyelő urnak meg tudnók határozottan mondani, hogy ki a testületben a közszellem megrontója, de ugy látjuk, nincs szüksége rá, mert a mint a dolog kinéz: a tanfelügyelő ur épp ez emberének érdekében vetette latba erejét s izent hadat az unitáriusoknak. Pedig másutt lehet, de Tordán alig hisszük teremjen babér kényeztetett emberének számára!

Elismerjük: a tanfelügyelő urnak joga van pártolni azt, a ki kedvét megnyeri, de nekünk is jogunk van a magunk álláspontját védelmezni, s a dolgoknak igazságtalan összezavarása ellen tiltakozni.

A tanfelügyelő ur előde alatt ez intézet tanító-testületében meg volt az egyetértés; a tanítás eredménye ellen panasz nem volt. Pedig bizonyára ha lett volna, elődének is lett volna bátorsága a bajokat feltárni. Szerintünk a tanfelügyelő ur, mint gondnoksági elnök, hasznosabb munkát végzett volna, ha a tanítók közt levő feszültséget igyekszik inkább megszüntetni, mint világ elébe vinni aprólékos sérelmeket s azokért alaptalanul vádolni egy felekezetet. Az elégedetlenekkel talán meglehetne értetni, hogy a létező állapotokon megnyugodhatnak, mert azzal, hogy a tordai igazgató unitárius ember, belőlök más helyen nem csak igazgató, de még tanfelügyelő is lehet.

Egyéb aprólékos vádjaival csak futólag foglalkozunk, mert azok csak erőszakkal vannak előrántva. A bennlakási intézmény elég célszerű, nem oka a tanítás eredménytelenségének, a közegészséget sem veszélyezteti. Hogy Moldován Gergely volt tanfelügyelő anyagilag káros szerződést csinált volna, a felett sincs miért aggódnia. Wekerle rendbe hozta az ország sorsát! A kormánynak nincs szándékában az unitáriusokat eltörölni Magyarország színteréről, mert látja, hogy szegénységükhöz képest nagy gondot fordítanak az iskolázás ügyének előmozdítására, s kiállják másokkal a versenyt. Moldovának pedig a népoktatás terén szerzett érdemei széles körben el vannak ismerve, azokat bajos dolog kicsinyelni!

A tanulók legatioba küldése régebben nem ellenkezett a szerződéssel. Aztán megjegyzendő: *nem annyira küldték, mint engedték őket, hogy segílyt kapjanak.* A tanulónak joga volt szünidő alatt akár praedicalni, akár tanítani, akár, ha nagyobb fizetést kapott, a tanfelügyelő ur könyvtárát rendezni.

A vallásos ének tanítása heti egy órán, mit a tanf. szintén felpanaszol, nem okozhat zavart, valamint ha átlag egy hónapban egyszer temetésen megjelentek a 4. és 5. oszt. tanulók közül az unitáriusok. Nincs-e tudomása a tanf. urnak, hogy a középiskolai tanár-egyesület igen hangsúlyozza az éneknek az eddiginél nagyobb mértékben való tanítását? Ma már minden felvilágosodott ember elismeri, hogy Magyarország nemzeti nagysága csak akkor jó el, ha az ipar és kereskedelem mellett az irodalom, vallás, költészet és művészet érdekinek kielégítése az iskolában csorbát nem szenved. Szt. Dávid Zsoltára nem terheli a lelket, hanem vidámitja és nemesíti!

Hogy a közönség ragaszkodik a gymnáziumi rendszerhez ezen a tanf. csudálkozik, de mi természetesnek találjuk. A gymnázium előkészít arra is a mire a polg. iskola, de fordítva nem áll a tétel. Aztán a tordai közönség azért is ragaszkodik e gymnáziumhoz, mert a mai intelligens közönség nagyobb része abban nőtt fel, bajos dolog hát az embernek lelkéből kitépni a hálás érzelmeket, csak azért, mert „a kormány új rendeletet bocsátott ki s megváltoztatta az intézet címét.“ Annak építéséhez ők felekezeti különbség nélkül hozzájárultak s ha ma is ragaszkodnak hozzá, ez csak a közérzet ki-

folyása. E közérzületnek adottt kifejezést a közigazgatási bizottság is már említett határozatával, hogy t. i. a városnak minden áron első sorban a gymnázium kell. Reméljük a közérzület eme megnyilatkozása felvilágosodott közokt. ministerünk előtt nem fog zárt ajtóra találni.

Csupán a tulterheltség vádjára teszünk még pár megjegyzést. Ez viszonylagos dolog. Ha a tanító-testület tapintatosan és okszerűen jár el, nincs tulterheltség, mert elválasztja a lényegest a lényegteletől s könnyít a dolgokon, ha sok is a tantárgy. Ha nem így jár el: készen van a tulterheltség kevesebb tantárgy mellett is.

Mindezek után tehát nem látjuk indokolva, hogy vallásközönységünk és az állam a polg. iskola érdekében a tanfelügyelő ur indítványához képest új tárgyalásba bocsátkozzék.

A megyei közig. bizottság mozgalma egy felállítandó gymnázium ügyében érdemes arra, hogy rokonszenvvel kísérik s ha az érdekek egyeztethetők lesznek, szívesen fogunk kezét a vármegyével és az állammal annak létesítése érdekében.

Addig pedig az ügy érdekében kérve kérjük a tanfelügyelő urat: ne bántsa az unitárius vallásközöniséget, mert az megtartja a szerződés pontjait és nem lépi túl kijelölt hatáskörét. Most a vallásközönységnek lenne oka a tanfelügyelő urat kereset alá venni, de feleslegesnek tartja, mert a jelentésben foglalt ezen indokolatlan föllépésével többet ártott saját repntatiojának, mint az unitáriusoknak. Kimutattuk, hogy a mi hiba van, az saját mulasztásának eredménye s főkép a tanítótestületben felmerült egyenetlenség rovására írható csupán. Azért gondnoksági elnök, hogy emberei között csináljon rendet, ne türje az alattomos áskálódást, hanem értesse meg az illetővel, hogy az igazgatói állás iránt táplált nemes aspiratiojának megvalósítása ez idő szerént csak Torda város falain kívül történhetik.

Végezetül pedig engedje meg, hogy mi ez intézetet ma is középiskolánknak tekintsük a szerződés értelmében is. Hogy így nevezhessük, annak az árát fizetjük, mert a gymnázialis tárgyak tanítására középiskolai minősítéssel bíró tanerőket állítottunk. Az államtól nem kívánjuk, hogy így nevezze, ő nevezheti polgári iskolának, az a mi hatáskörünket nem zavarja, és fölünk a mire jogunk van, el nem veheti. A fő dolog az, hogy az állam is, a felekezet is vigyázzon a maga embereire, hogy a tanítás eredménye üsse a mértéket. Ennek pedig feltétele ismét csak a . . . békesség!

EMLEKEZÉS KRIZÁRA.

Püspöki lakásnak magas palotája,
Melynek oly egyszerű butoros ruhája:
Felmerülsz lelkembe, mint egy édes álom
S az elmúlt időket megújulva látom.
Megnyilnak a sirok s a hosszú éjjelnek
Lakói dicsőült ujéletre kelnek . . .
Oh, mily kedves család!.. Mily nemes itt minden!..
Gondolat, szó és tett, és érzés a szívben:
Oly üde, oly tiszta, mint a csermely árja,
Mely szelid útjait virágok közt járja.
Nincs itt semmi, a mi homályt vetne, árnyat,
A legfényesebb nap: *erény* sugarának.
Az erény, a jóság, s boldogság: testvérek;
Azért e hajlékban csak boldogok élnek...
Az apa, az Isten felszentelt szolgálja,
Homlokán szent Dávid dalmok koronája.
Méltóságos alak!.. gyermeked jó szívvvel,
Soha nem csüggedő törhetetlen hittel.
Szelid itéletben, könnyen megbocsátó,
A siránkozóban, csak megtérőt látó...
De a hol *az egyház s haza úgy kívánja:*
Nem enged, nem hajlik, jöjjön bármi rája!..
Ott kezdedben, ott van a királyi okmány,
Hogy meg nem törhetett a hitszegő kormány...
Püspöki állásod, drága életedet:
Nem bántad!.. *de hazád kockára nem tetted!...*
Nem pártütés volt, nem!.. törhetetlenséged,
Hanem a hazához való szent hűséged!..
A jó király lelke azt átlátta végre
S igaz hűségédért: *okmányban dicsére...*
Oh szent férfi, dalmok: író asztalodnál,
Úgy tetszik, úgy látlak, mintha ottan állnál.